

חינוך – חובת התלמידים – חלק ד'

היום נראה כלל חשוב ומהותי מאוד בישראל, שמלמד אותנו האדמו"ר מפיאסצ'נה. לפעמים אנחנו עלולים לראות אצל ילד, או אפילו אצל אדם מבוגר, שמעשיו כל-כך שליליים שקשה להאמין שהאדם הזה יכול להיות – ממש הוא עצמו – טוב, 'איך אפשר להדריך אדם כזה להגיע לעשות טוב?!' הוא נראה רחוק משם באין חזור. וכאן בדיוק מלמד אותנו האדמו"ר מפיאסצ'נה – אין 'אדם רע'. אלא רק כוחותיו לא מכוונים:

אין מדה וטבע רע בהחלט בינך ישראל – הורונו קדושי ישראל הבעל שם טוב ותלמידיו אחריו זצ"ל, רק שצריכים לדעת איך לשמש בהם ולגדלם. למשל אם יש לפניו תלמיד במדת עקשנות שהיא רעה, וסובל המלמד ממנו הרבה, תבונן והנה פאשר תגדל ויקבל על תורה ועבודת ה' – כמה תהנה כל עבודתו בעקשנות ובמסירות נפש, לא קל ולא הפכפך יהיה, איש ישראל כמו שדורש המדרש יהיה אם מעמיד דברים פחומה, עין שם [בראשית רבה לט, ג]. בכל דברי עבודה יהיה חזק פחומה בצורה.

ואם יראה תלמיד במדת הפעס, הן אמת שבאפן זה שהנער משמש עתה במדת פעסו רעה היא עד מאד, אבל האם בשביל זה יכולים להחליט עליו לאמר שרש פרה ראש ולענה בו?! נמוך וגרוע הוא בטבעו?! האם לא נשחק אנו על שוטה ששמע את תהלת האתרוג וחסרף לאכל גרע גרעין או בסר ממנו, ויצעק ויעולל עליו לאמר, 'פרי מר וארסי הוא האתרוג!'

והאם יכולים לשיער מראש את גדל התועלת אשר יכול המנהל והמחנך להוציא מן רעת פעס הפעסן, פאשר יחדר אל קרבו ויקרבהו ויגלה את לבו ונפשו שיהיו מסורים לד' – לאש של מעלה? תהפך פעסו! כל מעשה עבודה אשר יעשה – כגחלי אש ותלהבו, וכל דבוריו אשר ידבר לה' בתורה ובתפלה – כקול חוצב להבות אש ירעם. ועין בפריש הרב ז"ל על 'פגנא' בסדורו, וזה לשונו: "החמימות שבכעס שמסתעף מן החמימות שבלב, וכל אדם הרתקו בטבעו עלול טבע לכבו להתלהב ברשפי אש התשוקה" עין שם. מכל שכן פאשר ימצא איש פנה בקרב גופו ונפשו (-של עצמו) אינה שמץ וכתם – כמה פעס וחקמה יתמלא! את יצרו הטוב ירגיז ואת הרע מקרבו ישליך אף ישמיד, ואם את זולתו יסר על נמיכותו על פניו יוכיח – לא יולל ולא יתרה רק דבורים פשוטים ידבר, אבל דבורים אשר פיונה קלחת רוחותיו ויגם זועף מקרבו ישטפו, וגם מנשמת זולתו כל חלי וכתם ימסו ויעקרו.

(חובת התלמידים, הקדמה, שים עם המלמדים ואבות הבנים)

האדמו"ר מסביר כאן עיקרון מהותי וחשוב מאין כמותו, ועם זאת, פשוט להפליא: לא קיים מושג שנקרא 'יצר-טוב' או 'יצר-רע'. יש 'יצר' בלבד. כלומר, יש בנפש האדם נטיות לכיוונים מסויימים במציאות. יש אדם בעל נטיה נפשית להקפדה יסודית על פרטים, יש אדם בעל סף רגשי גבוה ויש אדם בעל נטיה פעלתנית-תזזיתית. אלו נטיות אובייקטיביות, ניטרליות, אין להן כוונה או רצון להגיע למקום מסויים. השאלה הקובעת היא לאן יקח האדם, בעל הנטיות, את כוחותיו. אם למקומות חיוביים או שליליים, להוסיף טוב בעולם או לתת לדחפיו לשלוט בו ללא רסן. זהו תפקידו של המחנך וזהו החינוך. אדם צעיר – ילד, טרם חי עם עצמו במשך שנים רבות ולכן לא יודע כיצד לשלוט בכוחותיו ולכוון אותם. פעמים רבות אינו מודע אפילו לעצם קיומם, סוגיהם או צורת התבטאותם. תפקידו של המחנך – לעזור לילד, ללמד אותו על כוחותיו שלו, להראות לו כיצד לכוון את כוחותיו למקומות בונים וגדולים, לגלות לו עד כמה רחוק וגבוה, אולי הרבה מעבר למה שחשב על עצמו, הוא מסוגל להגיע בעוצמת הכוחות הגדולים שיש בו.